

GİBTÜ İslami Araştırmalar Dergisi

GİBTÜ Journal of Islamic Studies

مجلة الدراسات الإسلامية

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/gibtuislamad>
Cilt/Volume: 5, Sayı/Issue: 1, Yıl/Year: 2024 (Haziran/June)

A'râf Sûresi 1-102. Âyetlerdeki Tarihî Atıfların Nass-Olgü İlişkisi Bağlamında Değerlendirmesi

*Evaluation of Historical References in Verses 1-102 of A'râf Surah in The Context of Nass-
Situation Relationship*

Hatice KAYA

Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Tefsir Ana Bilim Dalı
Phd Candidate, Ankara University, Faculty of Theology, Tafsir Department
talebehatic@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0008-0908-3312>

Makale Bilgisi – Article Information

Makale Türü/Article Type: Arařtırma Makalesi/ Research Article

Geliř Tarihi/Date Received: 19 Mayıs 2024

Kabul Tarihi/Date Accepted: 27 Haziran 2024

Yayın Tarihi/Date Published: 30 Haziran 2024

Atıf / Citation: Kaya, Hatice, "A'râf Sûresi 1-102. Âyetlerdeki Tarihî Atıfların Nass-Olgü İlişkisi Bağlamında Değerlendirmesi", *GİBTÜ İslami Araştırmalar Dergisi*, 5/1 (Haziran/June), 84-107.

İntihal: Bu makale, intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Yayıncı / Published by: Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi

Öz

Kur'ân'da yer alan ve geçmişte yaşamış kişi, kavim ve toplulukların yaşantılarından örnekler sunan tarihi anlatılar Kur'ân üslûbunun önemli bir unsurudur. Buna göre Kur'ân'da, geçmişte yaşamış kadîm peygamberler ve kavimlerinin kıssalarından kimi zaman teferruatlarıyla kimi zaman ise yüzeysel bir şekilde söz edilmekte; bahsi geçen peygamberlerin çağrısı, bu çağrı sonucunda karşılaştıkları tepkiler, kavimleriyle diyalogları ve davetlerinin serencamı aktarılmaktadır. Yapılan bu tarihî atıfların bir sebebe bağlı olmaksızın sunulan, birbirinden ve nüzûl vasatından bağımsız söylemler olduğunu düşünmek mümkün değildir. Öyle ki bu, Kur'ân'ın anlam dünyasına, iyiye yönlendiren, ıslah ve inşa eden karakterine ters düşecektir. Zira Kur'ân vahyinin olgu ile karşılıklı ilişki içinde cereyan ettiği ve vahyin çoğu zaman verili duruma konuştuğu birçok âyette görülmektedir. Bu iki gerçeğin göz önüne alınması, ayetleri anlamada ve tefsir etmede büyük önem taşımaktadır. Kur'ân'da geçmişe yapılan atıfların bulunduğu anlatıları kavramada âyetlerin indiği vasatı iyi bilmek belirleyicidir. Bu çalışmada, işaret edilen ilkelerin uygulanması amacıyla A'râf sûresi 1-102. ayetlerinde, geçmişe yapılan atıfların olgu ile ilişkilerinin tespitinin imkânı ve bu ilişkinin söz konusu ayetleri mümkün oldukça doğru anlamaya katkısının olup olmadığı araştırılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, A'râf Sûresi, Kıssa, Nass, Olgu, Bağlam.

Abstract

Historical narratives, which are included in the revelation of the Qur'an and present examples from the lives of people, tribes and communities who lived in the past, are an important element of the Qur'anic style. Accordingly, the Qur'an mentions the stories of the ancient prophets and their people who lived in the past, sometimes in detail and sometimes superficially; The call of the mentioned prophets, the reactions they encountered as a result of this call, their dialogues with their tribes and the results of their invitations are conveyed. It is not possible to think that these historical references are presented without any reason and are independent of each other and the period of revelation. Because this would be contrary to the world of meaning of the Qur'an and its character that guides to good, reforms and builds. It is seen in many verses that the revelation of the Holy Qur'an takes place in mutual relationship with the external context and that the revelation often speaks to the current situation. Taking these two facts into consideration becomes of great importance in understanding and interpreting the verses. Knowing the situation in which the verses were revealed is decisive in understanding the narratives in which there are references to the past in the Qur'an. In this study, Surah Al-A'raf, 1-102. in the verses, it is investigated whether it is possible to determine the relationship between the references to the past and the situation and whether they contribute to understanding the verses in question as accurately as possible.

Keywords: Tafsir, Sûrah Al-A'râf, Story, Revelation, Situation, Context.

Giriş

Kur'ân-ı Kerim yaklaşık yirmi üç yıllık bir zaman dilimi içerisinde muhtelif durum ve olayların oluşturduğu bir vasatta inmiştir. Kur'ân'ı küllî olarak kavramaya çalışırken ve âyetlerini anlamlandırırken bu vasatı bilmek, âyetlerin tarihsel bağlamlarına ve arka planlarına hâkim olmak son derece önemlidir. Zira Kur'ân bağlamıyla çok sıkı bir ilişki içindedir. Öyle ki ayetlerin ilişkili olduğu bağlamdan koparılması durumunda anlam bütünüyle yitirilebilir.¹ Bu sebeple tefsir ilminin teşekkülü ve sürdürülmesi tarihi boyunca nüzûl vasatı ve tarihi olguları konu edinen ilim dalları doğmuş, bunlar vesilesi ile âyetlerin metin ötesi bağlamları tespit edilerek en doğru anlama ulaşılmaya çalışılmıştır. Esbâb-ı nüzûl ve Mekkî-Medenî bu ilim dalları içinde en önde gelenleridir.

Bir sözün söylenmesine veya bir metnin yazılmasına vesile teşkil etmiş olan bununla beraber söz veya metinde doğrudan görünmeyen unsurlar olarak da tanımlayabileceğimiz dış bağlam bilgisi, anlamanın konusu olan şeyin teşekkülüne yol açan, oluşmasında uygun şartları oluşturan ve yönlendiren öğelerin tamamını kapsamaktadır.² Bu çalışmamızda *olgu* kelimesi ile, ele alınan ayetlerin gelmesine bir şekilde vesile olmuş tarihi ve sosyokültürel şartlar ile Hz. Peygamberin yirmi üç yıllık tebliği süresince karşı karşıya kaldığı durumları da içeren Kur'ân vahyinin metin ötesi bağlamı bir diğer deyişle nüzûl vasatı kastedilmektedir. Yine çalışmamızda *nass* kelimesi, vahiy ve vahiy aracılığı ile gelen ayet veya ayet gurubu manasında kullanılmaktadır.

Nüzûl süreci boyunca olgu ile nass arasında karşılıklı bir ilişki var olmuştur. Âyetlerin, muayyen bir coğrafyada, belli bir dili konuşan, ortak bir kültüre sahip, adetleri, alışkanları, gelenekleri ile benzer bir yaşam tarzını benimsemiş bir topluma hitap etmesi nassın bu olgudan hatırı sayılır ölçüde etkilenmesine neden olmuştur. Zira vahiy, öncelikle ilk muhatabının anlayacağı bir dille konuşmayı, onların sorunlarına çözüm bulup hatalarını düzeltmeyi, onları doğru yola iletmeyi hedeflemiştir. Kur'ân âyetlerinin parça parça, uzun sayılabilecek bir zaman dilimi boyunca, farklı konu ve olaylar üzerine gelmesi olgunun nassla

¹ Mehmet Mahfuz Söylemez, "Kur'ân'ın Anlaşılmasına Tarihin Etkisi: Kureyş ve Fil Sûreleri ile Necm Sûresi 19-23. Âyetleri Örneği," *Kur'ân ve İslami İlimlerin Anlaşılmasında Tarihin Önemi*, ed. Mehmet Mahfuz Söylemez (Ankara: Ankara Okulu, 2013), 69.

² Fatih Tiyek, *Kur'ân'ı Anlamada Bağlamın Rolü ve Meâllerdeki Bağlamsal Sorunlar* (Ankara: Ankara Okulu, 2015), 43.

sıkı ilişkisinin bir ispatı niteliğindedir.³ Ayrıca ‘Sana hilalleri soruyorlar de ki..’⁴, ‘Açıklandığı zaman sizi sıkıntıya sokacak hususlarda soru sormayın...size açıklanır...’⁵, ‘Kocası hakkında seninle tartışan ve Allah’a yakın olan kadının sözünü Allah işitmiştir. Allah sizin karşılıklı konuşmanızı işitiyordu...’⁶ gibi âyetler Kur’ân nassının nüzûl dönemi olayları ve sorunları ile yakın ilişkisini gözler önüne sermektedir.⁷ Bahsedilen vahiy-insan iletişimi sonucu ortaya çıkan tabloları görmeden Kur’ân âyetlerini anlamak mümkün değildir.⁸

Nass-olgu arasındaki ilişki tek taraflı değildir. Asıl etken nass olup olguyu etkilemiş, toplumsal değişim Kur’ân’ın hedeflediği yönde görünür hale gelmiştir. Nass olguyu yeniden inşa etmeyi ve onu mükemmele doğru değiştirmeyi hedeflemiştir.⁹ Yirmi küsûr senelik nüzûl sürecinde Kur’ânî hedefler gerçekleştikçe İslam toplumu istenilen yönde gelişmiş, değişen şartlara, çeşitlenen muhataplara ve müslümanların yeni pozisyonuna bağlı olarak âyetlerin içerik ve hedefleri de şekillenmiştir. Bu nedenle bir âyeti anlamaya çalışırken âyetin indiği sosyal şartların ne olduğunu bilmek ve âyeti ona göre değerlendirmek uygun olacaktır. Nüzûl süreci boyunca zaman ve zeminin özellikleri, gündeme gelen meselelerin tarafları, diyalog ve tartışmaları farklıdır ve bunlar âyet ve sûrelere konu olmuştur.¹⁰ Nübüvveti ispata yoğunlaşan, şirk ve putperestlikle mücadele eden ilk dönem Mekkî âyetleri ile artık başka bir yurda göçün zorunlu hale geldiği, boykot ve işkencelerin zirve noktasına çıktığı son dönem Mekkî âyetlerinin aynı mantık çerçevesinde değerlendirilmesi sağlıklı bir sonuç vermeyecektir. Benzer şekilde savaş sırasında inen âyetler barış döneminde inenlerden farklı mahiyette olacağından bunları âyetin bahsettiği durumu, muhatabı, zaman dilimini dikkate alarak anlamak gerekir. Sözün sahibinin muradı ancak bu şekilde doğru anlaşılabilir. Sözün sahibinin söylemek istediğini önemsemeyerek sadece ne söylediğine odaklanmak ise anlayan kişinin anlama işinde kendini tek yetkili görmesi demektir.¹¹ Bunun diğer bütün anlama faaliyetlerinde olduğu gibi Kur’ân’ı anlama işinde de geçerli bir yöntem olması mümkün değildir.

³ Mevlüt Erten, *Nass-Yorum İlişkisi* (Ankara: Ankara Okulu, 2013), 104.

⁴ el-Bakara 2/189.

⁵ el-Mâide 5/101-102.

⁶ el-Mücâdele 58/1.

⁷ Makalemizde yer alan âyet meâlleri için Diyanet İşleri Başkanlığı ‘Kur’ân Yolu Meâli’ kullanılmıştır.

⁸ İsmail Çalışkan, *Tefsir Usûlü* (Ankara: Ankara Okulu, 2017), 50.

⁹ Nasr Hâmid Ebû Zeyd, *İlahi Hitabın Tabiatı*, çev. Mehmet Emin Maşalı (Ankara: Otto, 2021), 203.

¹⁰ Çalışkan, *Tefsir Usûlü*, 50.

¹¹ Düccane Cündioğlu, *Anlamın Buharlaşması ve Kur’ân* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2015), 59.

Yukarıda çerçevesini çizmeye çalıştığımız bilgiler ışığında bu çalışmada, işaret edilen ilkelerin uygulanması maksadıyla A'râf sûresi 1-102. ayetlerinde, geçmişe yapılan atıfların olgu ile ilişkilerinin tespitinin imkânı ve bu ilişkinin söz konusu ayetleri mümkün oldukça doğru anlamaya katkısının olup olmadığı araştırılmaktadır. Bu amaçla A'râf sûresinin ilk yarısında bulunup tarihî atıflar içeren pasajlar tek tek ele alınmakta, nüzûl-sîret ilişkisine ışık tutan klasik ve çağdaş dönem tefsir eserlerinin de yardımıyla bahsi geçen tarihî atıfların varsa birbirleri ve nüzûl ortamı ile ilişkileri ortaya konularak âyetlerin ilk muhatabı açısından anlamları tespiti çalışılmaktadır. Çalışma iki ana başlıkta şekillenmekte, ilk olarak A'râf sûresi ve indiği ortam hakkında bilgi verilmekte, ikinci bölümde ise sûrede yer alan tarihî atıfların nass-olgu ilişkisi çerçevesinde değerlendirilmesi yapılmaktadır.

1. A'râf Sûresi ve Nüzûl Ortamı

A'râf sûresi mushafta 7. Sırada yer almaktadır. Klasik kaynaklarımızda sûrenin iniş zamanını konu edinen özel bir bilgi bulunmadığından nüzûl tarihi tam olarak bilinmemekle beraber Câbir b. Zeyd'den nakledildiğine göre Sâd sûresinden sonra Cin sûresinden ise önce nazil olmuştur.¹² Nüzûl sırasına göre 39. sırada yer almaktadır ve geleneksel nüzûl kronolojilerinin çoğunda aynı sıradadır.¹³ Belirtilen sıra Mekke döneminin başlarına tekabül etmektedir. Ancak Mekkî sûreler arasında oldukça uzun bir sûre olması, uzun sûrelerin ise bi'setin ilk yıllarına ait bir karakter taşıması nedeniyle bu ihtimal uzak görünmektedir.¹⁴ Mekke dönemi ortalarında indirildiği de ifade edilmiştir.¹⁵ Mevdûdî (ö. 1979)'ye göre ise sûrenin içeriği incelendiğinde onun En'âm sûresi ile hemen hemen aynı zamanlarda, yani Mekke döneminin son yıllarında indiği anlaşılmaktadır.¹⁶ Bu durumda, geleneksel nüzûl tertiplerinde sûrenin gerçek nüzûl tarihinden çok önceye işaret edildiği söylenebilir.¹⁷

A'râf sûresinin iniş tarihi yahut ayetlerinin nüzûl sebepleri hakkında klasik kaynaklarımızda spesifik bilgilerin olmayışı Mekke dönemi çoğu sûre için geçerlidir. Zira Medine dönemi sûrelerinin nüzûl tarihleri bilinir veya az bir çaba ile tespit edilebilirken Mekkî

¹² Ebü'l-Kâsım ez-Zemahşerî, *El-Keşşaf*, çev. Harun Ünal (İstanbul: Ekin Yayınları, 2017), 3/179.

¹³ Detaylı bilgi için bk. Esra Gözeler, *Kur'an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi* (İstanbul: Kuramer, 2016), 57-109; Mustafa Öztürk - Hediye Ünsal, *Kur'an Tarihi* (Ankara: Ankara Okulu, 2016), 249-316.

¹⁴ Muhammed Tahir İbn Âşûr, *Et-Tahrîr ve'tenvîr* (Tunus: Dâru't tunusiyye, 1984), 8/7.

¹⁵ Hasan Elik - Muhammed Coşkun, *İndirildiği Dönemin Işığında Kur'an Tefsiri Tevhit Mesajı* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2020), 390.

¹⁶ Ebu'l-Alâ Mevdûdî, *Tefhimu'l Kur'an* (İstanbul: İnsan, 2006), 2/7.

¹⁷ Mahmut Ay, *Kur'an Kıssalarını Sîret Bağlamında Okumak* (İstanbul: Ensar, 2019), 299.

dönem sûrelerinin nüzûl ortamı ve arka planları ile ilgili elimizde pek az veri vardır.¹⁸ Kaynaklarımızda her ayetin sebebi nüzûlünü bulmak mümkün değildir ama söz sebepsiz olmayacağı için esasen Allah kelâmındaki her ifadenin bir varoluş sebebi olmalıdır.¹⁹ Ayetlerin nüzûl ortamını belirlemede oldukça mühim veriler olan nüzûl sebepleri esasında nassların sosyal bağlamından farklı bir şey değildir.²⁰ Bunlara ise nassların dışından ulaşılabileceği gibi gerek nassın yapısı, gerek diğerleriyle olan ilişkisi ile metnin bütünlüğü içerisinde de ulaşılabilir.²¹ Bu nedenle, ayetleri anlamada son derece önemli bir ağırlığa sahip olan nüzûl ortamı bilgilerini; sûrenin üslûbu ve içeriği, tartıştığı konular, ele aldığı sorunlar, nüzûl sebeplerine ilişkin doğrudan ya da dolaylı telmihler gibi enstrümanlardan faydalanarak, gerçeğe en yakın şekilde belirlemeye çalışmak tek çıkış noktası olmaktadır.²² A'râf sûresi de Mekkî sûreler arasında en uzun sûre olması, ayetlerin içeriklerinden peygambere itirazın iyice şiddetlendiğinin anlaşılması, Medine döneminde sıkça muhatap olunacak ehl-i kitap ile ilgili atıflara sahip olması nedeniyle Mekkî vahyin orta ve geç döneminde gelmiş olmalıdır.²³ Cabirî (ö. 2010), sûrenin Hz. Peygamber ve müslümanlara uygulanan ve üç yıl süren muhasara sonrasında inmiş sûrelerden biri olabileceğine dair bir görüş de bildirmiştir.²⁴ Bu bilgiler ışığında çalışmamızda, A'râf sûresi, Mekke döneminin ikinci yarısına ait dış bağlam unsurları çerçevesinde değerlendirilecektir.

Sûrenin indiği dönem vahyin muhtevasında şirk eleştirilerinin yoğunluk kazandığı bir döneme tekabül etmektedir. Mekkelilerin Hz. Peygambere düşmanlıklarının, ayetlerin taptıkları şeyleri kınayıp, atalarının da küfür üzerine olduğunu söylemesiyle kendini göstermiş ve şiddetlenmiş²⁵ olduğu göz önüne alındığında artık bu dönemde Hz. Peygambere ve Müslümanlara yapılan baskılar son derece yoğundu. Bahsi geçen dönemde yaşayan Kur'ân'ın ilk muhatapları peygamberlik fikrine esasında çok da yabancı değillerdi.²⁶ Öyle ki kendilerine bir uyarıcı geldiği takdirde diğer ümmetlere nazaran en doğru yolu tutacaklarına dair tüm

¹⁸ Mevdûdî, *Tefhimu'l Kur'ân*, 1/529.

¹⁹ Halis Albayrak, *Tefsir Usûlü* (İstanbul: Şule Yayınları, 1998), 138.

²⁰ Muhsin Demirci, "Nas- Olgu İlişkisi Açısından Mükerrer Nüzûl," *Kur'ân ve Yorum* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2014), 210.

²¹ Nasr Hâmid Ebû Zeyd - çev. Mehmet Emin Maşalı, *İlahi Hitabın Tabiatı* (Ankara: Otto, 2021), 164.

²² Mevdûdî, *Tefhimu'l Kur'ân*, 1/529.

²³ A'râf sûresinin Mekke dönemi sonlarına ait bir sûre oluşuna dair geniş izah için bkz: Ay, *Kur'ân Kıssalarını Sîret Bağlamında Okumak*, 298-318.

²⁴ Muhammed Âbid Cabirî - çev. Muhammed Coşkun, *Kur'ân'a Giriş* (İstanbul: Manâ Yayınları, 2013), 289.

²⁵ İbn Sa'd, *Kitâbu't-Tabâkatü'l-Kebîr* (Kahire: Mektebetü'l Hanci, 2001), 1/169.

²⁶ Ali Parlak, "Esbâb-ı Nüzûl Bağlamında Elestü Bi Rabbiküm Kâlû Belâ Mîsâknın Keyfiyet Analizi," *Universal Journal of Theology* 3/2 (2018), 113.

güçleri ile yeminler dahi etmişlerdi. Fakat uyarıcı kendilerine geldiğinde bu onların muhalefetlerini, nefretlerini artırdı.²⁷ Bunun sebebi o kimselerin büyüklenmeleri, kendilerini beğenmeleri²⁸ ve gönderilen peygamberi bu göreve layık görmemeleriydi.²⁹ Zira böylesine önemli bir görev eğer gelecekte kendilerince tabi olunmaya layık bir lidere, iki büyük kentin liderlerinden birine gelmeliydi.³⁰ Yahut peygamberlik kendi içlerinden, kendileri gibi beşerî ihtiyaçları olan sıradan bir insana değil bir meleğe verilmeliydi.³¹

Sûrenin indiği ortamda, Peygamberin Mekkelilere uzun süredir yaptığı çağrının neticesinde istenilen tesir görülmemiş aksine onlar bu çağrıya adeta sağır kesilmiş, inatçı ve vurdumduymaz bir tavır takınmışlardı.³² İnkarcılar tarafından yalanlanan Hz. Peygamber'e bir teselli niteliğinde³³ olan A'râf sûresinin Hz. Muhammed'in peygamberliğine itiraz eden ve bu nedenle de çağrısına kulak asmayan Mekke müşrikleri için bir bildiri niteliği taşıdığı görülmektedir. Bu bildiri, Peygambere hitaben, kitabı tebliğde bir sıkıntı yaşamamasını öğütleyerek başlamış, dünyevi arzularının halet-i ruhiyelerindeki tesiri ve kibirleri nedeniyle peygambere uymayan, şirk koşmaya devam eden Mekke topluluğuna gerek geçmiş peygamberlerin kıssalarına yapılan atıflarla gerekse ahiretteki hallerine dair tablolara yapılan göndermelerle sert uyarılar iletmiştir. Sûrenin geneline bakıldığında, büyüklenme neticesinde nübüvveti red ve buna bağlı olarak da tevhide yanaşmama davranışının çeşitli vesilelerle eleştirildiği göze çarpmaktadır. Böylece, tarihte benzer hataları yapan toplumların örnekleri akıbetleriyle bir arada sunularak doğru yolu tutmadıkları takdirde Mekke müşriklerin de benzer neticelerle karşılaşacakları mesajı verilmektedir. Sûre, genel içeriğine uygun olarak, Allah katındakilerin ona ibadet etmede büyüklenmedikleri ve yalnız Allah için secde ederek onu tesbih ettikleri bilgisi çerçevesinde müşrik topluluğun kibirli tavrını üstü kapalı olarak eleştirerek sona ermektedir.

2. A'râf Sûresi Tarihî Atıfların Nass- Olgu İlişkisi Bağlamında Değerlendirmesi

A'râf sûresi, başından itibaren geçmiş zamana dair birçok olaya atıfta bulunmaktadır. İlk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem'den başlayarak bu sûre, değindiği peygamber

²⁷ Fâtır 35/42.

²⁸ Fâtır 35/43.

²⁹ Sâd 38/8.

³⁰ ez-Zuhruf 43/31.

³¹ el-Furkân 25/7-8.

³² Bilal Deliser, "Yorumun Dünyasından Metnin Dünyasına: A'râf Sûresi 172 ve 173. Âyetlerinin Sûre Bütünlüğü İçinde Anlam ve Zemahşerî'nin Yorumu," *Apjir* 7/2 (Ağustos 2023), 185.

³³ Mukatil bin Süleyman, *Tefsir-ü Mukatil bin Süleyman* (Lübnan: Müessesetü't-târihü'l-arabî, 2002), 2/27.

kıssalarını ilk defa kronolojik olarak sunmakta, eski Arap kavimlerinin kıssalarına ilaveten ehli-i kitap kıssalarını da zikretmektedir.³⁴ Tarihin birbirinden farklı dönemlerine atıfta bulunulan bu kıssalarla vahyin muhatabına aslında ne söylenmek istendiğini tespit edebilmek sûreyi hakkıyla tefsir etme çabalarında önemli bir yere sahiptir. Öyle ki kıssalarda ne söylendiği ile kıssalarla ne söylendiği meselesinin birbirinden ayrılması kıssanın anlaşılmasında mühimdir.³⁵ Bir başka deyişle Kur'ân'ın ne söylediği kadar nasıl ve niçin söylediğini anlamak gerektiğinden³⁶ kıssalarda ne denildiğiyle iktifa edilmemeli onlarla ne söylenmek istendiğinin peşine düşülmelidir. Bunun için ise Hz. Peygamberin tebliği ve beyanı ile inen ayetler arasındaki alaka hassas bir şekilde tespite çalışılmalıdır.³⁷ İfadelerin nüzûl ortamında neye tekabül ettiği, ilgili ifadelerle o dönemde ne anlaşıldığı dikkate alınmalıdır.³⁸

Tarihsel anlatılar ve değinilerin, Kur'ân'da yeri geldikçe, verilmek istene mesaja vurgu yapmak için, ihtiyaç duyulduğu kadar yer aldığı³⁹ ve tarihe atıf yapan bu kıssaların Hz. peygamberin yaşamı ile alakalı olup onun yaşadığı zorluklar, başarılar, coşkular vs çerçevesinde manalar kazandığı⁴⁰ tezinden hareketle aşağıda, bu sûrenin ilk yarısında yer alan geçmiş zamana dair değinilerin nüzûl vasatında ne anlama geldiği değerlendirilmeye çalışılacaktır.

2.1. Helâk Olan Kavimler

A'râf sûresinde maziye yönelik ilk işaret sûrenin giriş kısmında, Peygambere tebliğinde sıkıntı yaşamamasını öğütleyen ve şirke düşme noktasında Mekkelilere uyarıda bulunan âyetlerin hemen ardından gelmektedir:

³⁴ Câbirî, *Fehmü'l-Kur'ân*, 1/210.

³⁵ Tahsin Görgün, "Kur'ân Kıssalarının Neliği(Mahiyeti) Üzerine," *İlahî Sözün Gücü Varlık ve Bilgi Kaynağı Olarak Kur'ân* (İstanbul: Gelenek Yayıncılık, 2003), 83.

³⁶ Turan Koç, "Kur'ân Dili Açısından Söz-Anlam İlişkisi," *Kur'ân ve Dil -Dilbilim ve Hermenötik- Sempozyumu* (Van: Yüzyüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2001), 26.

³⁷ Tahsin Görgün, "Dil, Kavrayış ve Davranış," *İlahî Sözün Gücü Varlık ve Bilgi Kaynağı Olarak Kur'ân* (İstanbul: Gelenek Yayıncılık, 2003), 59.

³⁸ Görgün, "Dil, Kavrayış ve Davranış", 62.

³⁹ Şinasi Gündüz, "Kur'ân Vahyinin Dinler Tarihi Bağlamı," *Kur'ân ve İslami İlimlerin Anlaşılmasında Tarihin Önemi*, ed. Mehmet Mahfuz Söylemez (Ankara: Ankara Okulu, 2019), 110.

⁴⁰ Necmettin Gökçür, *Kur'ân Dilinin Sosyo-Kültürel Bağlamı* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2014), 52.

“Nice ülkeler var ki onları helâk ettik. Azabımız onlara geceleyin yahut gündüz istirahat ederlerken geliverdi. Azabımız onlara gelip çattığında, biz gerçekten zalim kişilermişiz! diye yakınmaktan başka söyleyecekleri söz kalmadı.”⁴¹”

Âyette, azaba uğrayan toplulukların kim oldukları, nerede ve hangi tarihte yaşadıkları müphem bırakılarak maziye bir dönüş yapılmış, yapıp ettikleri neticesinde Allah’ın gazabına uğramış kavimlerin son anlarında nedamet yaşayarak suçlarını itiraf ettikleri ifade edilmiştir. Âyetten anlaşılmaktadır ki azap anındaki pişmanlık ilgili kavimlerin kurtuluşuna çare olmamış, onları hiç beklemedikleri bir anda gelen azaptan kurtaramamıştır. Bu şekilde âyetlerin anlam çerçevesi kısa bir şekilde çizildikten sonra akıllara şu soru gelmektedir; geçmişe dair toplulukların helâkına dair bu bilgilerin verilmesi ile amaçlanan nedir? Burada kuru bir bilgi aktarımı olduğunu söylemek Kur’ân’ın anlam dünyasına ve harekete geçirip yönlendiren doğasına elbette ters düşecektir. Kur’ân’ı doğru anlamada onun ne söylediği kadar nasıl ve niçin söylediğinin de son derece önemli olduğu⁴² göz önüne alındığında burada yapılanın salt bir bilgi verme olmadığı kolaylıkla anlaşılabilir. Ayrıca sözde, söyleyenle muhatap ayrılmaz iki unsurdur.⁴³ O halde âyetlerin, dönemin vasatında, ilk muhatabına neyi, niçin söylediğini tespit, doğru anlama noktasında paha biçilmez bir değer taşımaktadır.

92

Taberî (ö. 310/923) ayetleri açıkladığı bölümde “Allah Teâlâ nebisi Muhammed’e: ‘Benden gayrısına kulluk eden ve bana ortak koşan bu kavmi daha önce aynı yoldan giden, peygamberlerini yalanlayan kavimleri helâk ettiğim gibi helâk edeceğim konusunda uyar!’ demektedir.” şeklinde tefsir etmiştir.⁴⁴ Mâtürîdî (ö. 333/944) ye göre bu ayette peygamberlerini yalanlayan eski ümmetlerin helâkları anlatılarak Mekke halkı korkutulmaktadır.⁴⁵ Râzî (ö. 606/1210) ye göre bu ayet Hz. Peygambere verilen tebliğ ve uyarı görevi sonrasında ona tabî olunmamasını durumunda olacaklarla ilgili bir tehdit olarak yer almıştır.⁴⁶ İbn Âşûr (ö. 1973) da ilgili ayeti yorumlarken “Biz nice memleketleri şirkleri nedeniyle helâk ettik, Ey Mekke halkı siz de onlar gibi olduğunuzdan benzer bir duruma hazır olun.” manasına gelmekte olduğunu ifade etmektedir.⁴⁷

⁴¹ el-A’râf 7/4-5.

⁴² Turan Koç, “Kur’ân Dili Açısından Söz-Anlam İlişkisi,” *Kur’ân ve Dil- Dilbilim ve Hermenötik - Sempozyumu* (Erzurum: Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2001), 26.

⁴³ Halis Albayrak, “Mukatil b. Süleyman Tefsirinde Söz-Muhatap-Anlam İlişkisi,” *Kur’ân ve İslami İlimlerin Anlaşılmasında Tarihin Önemi*, ed. Mehmet Mahfuz Söylemez (Ankara: Ankara Okulu, 2013), 83.

⁴⁴ Muhammed İbn Cerîr Taberî, *Câmiü’l-Beyân an Te’vil-i Âyi’l-Kur’ân* (Kahire: Darü’l Hicr, 2001), 10/58.

⁴⁵ Ebû Mânsur El-Mâtürîdî, *Te’vilâtü’l-Kur’ân*, thk. Ertuğrul Boynukalın (İstanbul: Darü’l-mizân, 2006), 5/289.

⁴⁶ Fahreddin Râzî, *Mefâtihü’l-Gayb* (Beyrut: Darü’l-fikr, 1981), 14/22,25.

⁴⁷ İbn Âşûr, *Et-Tahrîr ve’tenvîr*, 8b/23.

Görülüyor ki geçmişe atıf yapan bu âyetlerle, âyetlerin indiği dönem insanı ile helâk olan geçmiş kavimler arasında bir ilgi kurulmaktadır. Kurulan bu ilgi ile ilk muhataplardan davranış, hal ve hareketlerinde istenilen yönde bir değişim beklenmektedir. İlerleyen âyetlerde nüzûl dönemi insanı ile helâk olan kavimler arasındaki ilginin mahiyeti daha berrak bir biçimde sergilenecektir. Âyette bahsedilen kavimlerin işledikleri suçlar, kendilerine gönderilen peygamberin çağrısına gösterdikleri tepkiler, aralarındaki diyaloglar, peygamberlerine karşı argümanları, bir öz ve giriş mahiyetinde olan bu âyetlerin ardından sûrenin orta bölümlerinde kendini daha açık göstermektedir. Sadece bu iki âyeti nüzûl vasatının bilgisi dahilinde değerlendirdiğimizde dahi, mesajının muhatabına üstü kapalı bir tehdit içerdiğini hissetmemiz mümkündür. Buna göre âyetler muhatabına, halen zamanları varken hatalarından dönmelerini, son anda gelen pişmanlığın kendilerine fayda sağlamayacağını söylemekte ve kendilerini üstün görerek peygamberi küçümseyip yüz çeviren bu topluluğa, helâkları durumunda suçlarını itiraf dışında başka hiçbir şeye güç yetiremeyecekleri haberiyle adeta hadlerini bildirmektedir.

2.2. Âdem-İblîs Kıssası

A'râf sûresinde bulunan bir diğer tarihi atıf ise ilk insan Âdem kıssasına işaret eden âyetlerde bulunmaktadır. Sûrenin 11-25. âyetleri arasında yer alan kıssanın ilk kısmı Âdem'in yaratılışı, İblîs' in isyanı ve kovuluşunu konu edinmekte, ikinci kısmı ise Âdem ve eşinin Şeytan'ın aldatmasına uyup cennetten çıkarılmaları ve tövbelerini anlatmaktadır. Kur'ân kıssalarının peygamberin yaşadığı vasata uygun düştüğünü, âyetlerin içeriğinin çevrenin durumuyla paralellik arz ettiğini⁴⁸ bu âyet grubunda da açıkça görebiliyoruz.

“Andolsun sizi yarattık; sonra size şekil verdik, sonra da meleklerle, ‘Âdem’e secde edin’ diye emrettik. İblîs’in dışındakiler secde ettiler. O secde edenler arasında yer almadı. Allah buyurdu: ‘Ben sana emretmişken seni secde etmekten alıkoyan nedir?’ (İblîs), ‘Ben ondan daha üstünüm; çünkü beni ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın’ dedi. Allah, ‘Öyle ise in oradan! Orada büyüklük taslamak senin haddin değildir. Çık! Artık sen aşağılıklardansın!’ buyurdu.”⁴⁹

Âyet grubunda İblîs, Allah'ın emrine rağmen Âdem'e secde etmemekte, buna sebep olarak da kendisinin Âdem'den üstün olduğu bahanesini ileri sürmektedir. İblîs' in Âdem karşısındaki tutumu tıpkı Mekke müşriklerinin peygambere karşı tutumu gibidir. Onlar da

⁴⁸ Muhammed Ahmed Halefullah, *Kur'ân'da Anlatım Sanatı*, çev. Şaban Karataş (Ankara: Ankara Okulu, 2002), 361.

⁴⁹ el-A'râf 7/11-13.

peygamberi küçümsemekte, kendilerini ondan üstün gördükleri için de ona tâbi olmak istememektedir. Geçmişin en uzak noktasından gelen bu yaşanmışlık, kibir olgusunun yol açtığı sonuçları gözler önüne sermektedir. Buna göre İblîs'i Şeytan yapan şey kibridir. Bu âyet grubuyla atıf yapılan olay, dönemin insanına mevcut hallerini değiştirmeleri konusunda bir uyarıdır. Kıssayla İblîs'in Âdem karşısındaki tutumu Kureyş'in Hz. Peygamber karşısındaki tutumu ile ilişkilendirilmiş⁵⁰, Kureyşlilerin bu kıssadan ders alıp Peygamberi küçümsemekten vazgeçmeleri hedeflenmiştir.⁵¹ Âdem-İblîs kıssasının benzer bir biçimde işlendiği Sad Sûresi tefsirinde Taberî (ö. 310/ 923) de nass-olgu arasındaki bu paralellığe dikkat çekmiştir. Ona göre İblîs kibri nedeniyle Âdem'e secde etmemiş, bu sebeple kovulmuş ve Allah'ın lanetine uğramıştır. Allah bu kıssayı müşriklere bildirerek haset ve büyülenme ile peygamberi ve getirdiği âyetleri inkara devam ederlerse aynı akıbetе uğrayacaklarını onlara anlatmış olmaktadır.⁵²

Âdem kıssasına değinen âyet grubunun ikinci yarısı ise İblîs' in Âdem ve eşini aldatıp cennetten kovulmalarına neden olmasından bahsetmektedir. 19- 25. âyetlerde aktarıldığına göre Âdem ve eşi cennete yerleştirilip bir ağaç dışında her istediklerini yiyebilecekleri kendilerine bildirildi. Fakat Şeytan'ın aldatmacasına kanan çift bu davranışları neticesinde cennetten çıkarıldı.

“Ey Âdem! Sen ve eşin cennette yerleşip dilediklerinizden yiyin. Ancak şu ağaca yaklaşmayın! Sonra zalimlerden olursunuz. Derken şeytan, kapalı olan avret yerlerini birbirine göstermek için onlara fısıldayıp kafalarını karıştırdı ve ‘Rabbiniz size bu ağacı sırf melek olursunuz veya ebedî yaşayanlardan olursunuz diye yasakladı’ dedi. Onlara, ‘Ben gerçekten sizin iyiliğinizi isteyenlerdenim’ diye de yemin etti. Böylece ikisini de ayartmış oldu. Ağacın meyvesini tattıklarında ayıp yerleri kendilerine göründü. Ve cennet yapıklarından üzerlerini örtmeye başladılar. Rableri onlara, ‘Ben size o ağacı yasaklamadım mı ve şeytanın size apaçık bir düşman olduğunu söylemedim mi?’ diye seslendi.”⁵³

Yukarıdaki ayet grubu, siyak-sibak bütünlüğü çerçevesinde kendisinden sonra gelen, Şeytan'ın Âdem ve Havva'nın elbiselerini soyarak cennetten çıkarılmalarına neden olmasını yeniden hatırlatan 27. ayet ve insanoğlu için bir nimet olarak bedenlerini örtecek giysiler yaratıldığını vurgulayan ayetlerin ardından, mescitlerde zinetlerin (kıyafetlerin) alınmasını emreden 31. ayetle beraber nüzûl vasatında değişmesi hedeflenen bir olguya işaret etmektedir.

⁵⁰ Cabirî, *Kur'an'a Giriş*, 333.

⁵¹ Elik - Coşkun, *İndirildiği Dönemin Işığında Kur'an Tefsiri Tevhit Mesajı*, 394.

⁵² Taberî, *Câmiû'l-Beyân an Te'vil-i Âyi'l-Kur'an*, 20/146.

⁵³ el- A'râf 7/19-21.

A'râf sûresi 31. ayette yer alan 'حُدُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ' ifadesi ile çarpık inanışları neticesinde Kâbe'yi çıplak tavaf eden Mekke müşriklerinin kastedildiği rivayet edilmektedir. Taberî (ö. 310/923)' ye göre Cahiliye döneminde Araplar Allah'a itaati terk edip Şeytanın aldatmacasına uyarak kendilerine verilen giysi nimetine rağmen Kâbe'yi çıplak tavaf ediyorlardı.⁵⁴ Tefsirinde konu ile ilgili çok sayıda rivayete yer veren Taberî (ö. 310/923) mevzuyu tafsilatıyla ortaya koymuştur. Mukatil (ö. 150/767)' e göre de bu ayetler günah işledikleri kıyafetlerle Kabe'yi tavaf etmeyen bu sebeple de ibadetlerini çıplak olarak yapan dönemin Arap kabileleri hakkında inmiştir.⁵⁵ Cahiliye Araplarının adeta bir ibadet bilinci ile Kabe'yi çıplak tavaf adetleri birçok tefsir eserinde ayrıntılı bir biçimde bahse konu olmuştur.⁵⁶ A'râf sûresi 19. ayetten itibaren Adem ve Havva'nın Allah'ın emrine uymayıp sonunda çıplak kalışlarına atıf yapan ayetlerin, kendisinden sonra gelen ve giyinme emrini vurgulayan ayetlere bir giriş niteliğinde olduğu anlaşılmaktadır. Ayetlerin indiği dönemin bahsi geçen verili durumu göz önüne alındığında anlaşılan odur ki Âdem ve Havva'nın iyi bir şey yaptıklarını zannederek yasak meyveye yaklaşıp sonunda çıplak bir vaziyette kalmaları ile Cahiliye Araplarının iyi bir şey yaptıklarını zannederek Kâbe'yi çıplak tavaf etmeleri arasında bir ilişki kurulmuştur. Ayetlerde, Âdem ve Havva'nın çıplak kalmasının Şeytanın ayartması sonucu olduğu hatırlatılıp Cahiliye Araplarının mevcut durumunun da Şeytanın aldatmacası olduğu mesajı verilerek ibadet sırasında kıyafetlerin giyilmesi emredilmiş olmaktadır.

A'râf sûresinde yer alan Âdem- İblîs kıssası, Şeytanın aldatmasına kanan ve Allah'ın emrinden çıkan Âdem ve Havva'nın uğradıkları akibetin beyanı ile sona ermektedir. Onlar yaptıkları hata sonucunda bir ceza almış olsalar da sonları İblîsinki gibi olmadı. Çünkü onlar İblîsten farklı olarak yaptıklarından pişman olup tövbe etmişlerdi:

"Dediler ki: Ey rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz, bize acımazsan mutlaka ziyân edenlerden oluruz!"⁵⁷

Kıssasın son kısmı ile hata yapan, günah işleyen kulların durumu ile ilgili olarak muhataplara iki farklı örnek sunulmuş olmaktadır. İlk örnekte hata sahibi İblîs hatasını kabul etmeyip isyanına devam etmekte, böylece Allah'ın lanetine uğramakta; diğer tarafta ise hata sahibi Âdem ve eşi hatalarını kabul ve tövbe ederek Allah'a sığınmakta böylece Allah'ın

⁵⁴ Taberî, *Câmiû'l-Beyân an Te'vîl-i Âyi'l-Kur'ân*, 10/119.

⁵⁵ Mukatil, *Tefsir-ü Mukatil Bin Süleyman*, 2/33.

⁵⁶ Mâtürîdî, *Te'vîlâtü'l-Kur'ân*, 5/327; Râzî, *Mefâtihi'l-Gayb*, 14/64; İbn Âşûr, *Et-Tahrîr ve'tenvîr*, 8/92-93; Mevdûdî, *Tefhimu'l Kur'ân*, 2/24.

⁵⁷ el-A'râf 7/23.

rahmetinden kovulma gibi ağır bir cezaya maruz kalmamaktadır. O halde Mekke toplumu da mevcut hatalarını gözden geçirmeli, hâlâ vakitleri varken pişman olup tövbe etmeli, bu vesile ile Allah'ın lanetine uğramaktan kurtulmalıdır.

2.3. Kadîm Peygamberler ve İnkârcı Kavimleri

Sûrenin ilerleyen bölümlerinde geçmiş kavimlerin yaşantılarına atıflar yapılmaya devam edilmektedir. 4-5. âyetlerde yüzeysel olarak değinilen helâk olmuş kavimlerden bazıları 59. âyetten itibaren sırasıyla muhatabına hatırlatılmaktadır. Bu pasajlarda, Mekke halkı-helâk olmuş kavimler, son peygamber-önceki peygamberler, son peygamberin tebliği- önceki peygamberlerin tebliğleri, Mekkelilerin argümanları- helâk olmuş kavimlerin argümanları arasında kurulan ilgi kolayca fark edilebilecek düzeydedir. Kadîm peygamberler ve halklarının arasında geçen diyalogların Hz. Peygamber ve Kureyş arasında geçenlere birer gönderme olarak burada yer aldığı görülmektedir.⁵⁸ Her biri farklı bir döneme ait tarihi atıfları nüzûl vasatına kıyasla incelediğimizde aradaki dikkat çekici benzerlik kolaylıkla ortaya konabilir.

“Andolsun ki Nûh'u elçi olarak kavmine gönderdik.”⁵⁹

“Âd kavmine de kardeşleri Hûd'u (gönderdik).”⁶⁰

“Semûd'a da kardeşleri Sâlih'i (gönderdik).”⁶¹

“Lût'u da (peygamber gönderdik)”⁶²

“Medyen'e kardeşleri Şuayb'ı (gönderdik).”⁶³

Yukarıda, giriş kısmına yer verilen, birbirinden farklı zaman dilimlerine atıf yapan âyetlerin hemen hepsinin aynı vurgu ile söze başlaması dikkat çekmektedir. Sûrede geçmiş peygamberlerin dönemlerine peş peşe yapılan atıflarda, peygamberlerin kendi kavimlerinin içlerinden gönderilmiş, sıradan insanlar olduğu ifade edilmektedir. Bahsi geçen bu vurgu, kendi içlerinden sıradan bir insanın uyarıcı olarak gönderilmesini garipseyen Kureyş'in mevcut tutumu bağlamında oldukça anlamlıdır. Mekke inkârcılarının kendi içlerinden bir

⁵⁸ Câbirî, *Fehmü'l Kur'ân*, 1/228.

⁵⁹ el-A'râf 7/59.

⁶⁰ el-A'râf 7/65.

⁶¹ el-A'râf 7/73.

⁶² el-A'râf 7/80.

⁶³ el-A'râf 7/85.

insanın elçi olarak gönderilmesine hayret ve şaşkınlıkla yaklaştığı bilgisi ayetlerle sabittir.⁶⁴ Peygamberlik müessesesinin kadîm peygamberlerden beri aynı minval üzere geldiği, her kavme kendi içinden bir uyarıcı gönderilmesinin olağan ve hatta gerekli olduğu⁶⁵ alt metni ile bu âyetler, Kureyş'in peygamberlik müessesesi ile ilgili çarpık tahayyüllerini çürütmektedir.

“Kavminden ileri gelenler (Nuh’a), Biz seni gerçekten apaçık bir sapkınlık içinde görüyoruz! dediler.”⁶⁶

“Kavminin inkârcı ileri gelenleri (Hud’a), Biz seni kesinlikle bir akılsızlık içinde görüyoruz ve gerçekten senin yalancılardan olduğunu düşünüyoruz, dediler.”⁶⁷

“Kavminin ileri gelenlerinden büyüklük taslayanlar, içlerinden zayıf gördükleri kesimden inananlara dediler ki: Siz Sâlih’in, rabbi tarafından gönderildiğine gerçekten inanıyor musunuz? Onlar da, Şüphesiz biz onunla ne gönderilmişse ona inanırız, dediler.”⁶⁸

“Kavminin cevabı, Onları (Lût ve arkadaşlarını) memleketinizden çıkarın! Çünkü onlar fazla temizlik taslayan insanlar! demelerinden başka bir şey olmadı.”⁶⁹

“Kavminden büyüklük taslayan önderler kesimi şöyle dediler: Ey Şuayb! Ya seni ve seninle beraber inananları kesinlikle şehrimizden çıkaracağız veya mutlaka dinimize döneceksiniz! Şuayb dedi ki: İstemesek de mi?”⁷⁰

Birbirinden farklı dönemlerde yaşamış kadîm peygamberlerin kıssalarına atıf yapan ve birbirinin peşi sıra gelen bu âyet gruplarının gelişme kısmında sunulan, inkarcıların argümanlarını içeren âyetlerdeki cümleler adeta Mekkelilerin ağzından çıkmış gibidir. Hz. Peygamberin tebliğine mukabil karşılaştığı tepkiler, kavminden duyduğu sözler bu pasajlarda mazinin derinlerindeki inançsızların ağzından söylenmektedir. Tebliği süresince karşılaştığı problemler bakımından yalnız olmadığı bilgisiyle teselli edilen Hz. Peygamber bu ayetler ile sorunun kendisinde olmadığı, kavminin yapıp ettiklerinin de kavmine has olmadığı bilakis geçmişteki inkârcı kavimlerle beraber Allah resullerinin davetini inkâr edenlerin ortak mizacı

⁶⁴ Sâd 38/4; Kâf 50/2; Furkân 25/7; Yûnus 10/2.

⁶⁵ İzzet Derzeze, *Et-Tefsiru'l Hadis* (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2014), 1/506.

⁶⁶ el-A'râf 7/60.

⁶⁷ el-A'râf 7/66.

⁶⁸ el-A'râf 7/75.

⁶⁹ el-A'râf 7/82.

⁷⁰ el-A'râf 7/88.

olduğu konusunda bilgilendirilmektedir.⁷¹ Tarih boyunca diğer peygamberlerin de Hz. Peygamberin karşılaştığına benzer bir mukavemetle karşılaştıkları, tebliğde buldukları toplumların inkâr etme noktasında daima benzer bahanelerin ardına sığındığını âyetlerden anlayabiliyoruz. Bu bahanelerin çıkış noktasının inkârcı topluluğun kibri olduğunu da kolaylıkla tespit edebiliyoruz. Zira, pasajlarda bahsi geçen peygamberlerin hepsi öncelikle halkının ileri gelenleri tarafından reddediliyor, küçük görülüp aşağılanıyor. Mekke mele ve mütref takımı da sahip oldukları ekonomik ve bürokratik-yönetimsel imtiyazlarını yok sayıp fakir bir lidere ittiba etmeyi reddetmiş, kibirleri neticesinde muhalefet tarafında yer almışlardı.⁷² Hz. Peygamberi alaya almış, onu delirmekle, aklını kaybetmekle itham edip itibarsızlaştırmaya çalışmışlardı.⁷³ Ayetler; inatçı, inkârcı, isyancı ve böbürlenici bir tavır takınan geçmiş ümmetlerin kafirleri ile Arap kafirleri arasında ortak bir yol olduğunu ifade etmektedir.⁷⁴ Alaycı bir tavırla kendilerine gönderilen peygambere karşı koyan, kendilerini Hz. Peygamberden üstün görüp onu aşağılayan, muhtelif tehditlerle onu sindirmeye çalışan Mekke inkarcıları eski zaman inkarcıları ile birebir aynı tutumları sergilediklerinden anlatılan tarihi olayların sonucu konusunda bu âyetlerle uyarılmış olmaktadır. Benzer sebeplerin benzer sonuçlara götüreceği açıktır. Ayrıca âyetler ile Hz. Peygambere bir nevi manevi güç ve destek mahiyetindedir. Buna göre, davasında çetin sıkıntılara göğüs germek zorunda kalan, yakınları ve sevdikleri tarafından yalnız bırakılan, doğup büyüdüğü vatanında yabancı konumuna düşen, hakaret ve aşağılamalara maruz kalıp tebliğinde istediği sonuca ulaşamadığı için hüznülenen yalnızca kendisi değildi. Kadîm peygamberler de benzer durumlarla karşı karşıya kalmıştı. Cehalet ve inatla inkârda ısrar etmenin Hz. Peygamberin kavmine özgü olmayıp geçmiş zaman toplumlarının da aynı hataya düştüğünün anlatılması Hz. Peygamber için bir teselli olup⁷⁵ anlatılan kıssaların sonu nebi için büyük bir anlam taşımaktadır. Kur'an'ın indiği dönem, bahsi geçen bu tarihî anlatıların delaletleri Hz. Peygamberin toplumu tarafından anlaşılıyordu.⁷⁶ Buna göre bir taraftan Hz. Peygambere teselli veren bu tarihi anlatılar diğer taraftan da müşriklere hitaben Hz. Peygambere karşı sürdürdükleri tavırda ısrar etmeleri ve ona çirkin

⁷¹ İbn Âşûr, *Et-Tahrîr ve'tenvîr*, 8b/187,188.

⁷² Yılmaz Ali, "Mekkeli Müşriklerin Hz. Muhammed'e Karşı Aşırı Muhalefetlerinin Öteki Yüzü," *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/10 (2019), 69.

⁷³ Sebe' 34/46; Mü'minûn 23/70; et-Tûr 52/29; el-Kalem 68/2-4; et-Tekvîr 81/22.

⁷⁴ Derveze, *Et-Tefsiru'l Hadis*, 1/506.

⁷⁵ Râzî, *Mefâtiहु'l-Gayb*, 14/153.

⁷⁶ Derveze, *Et-Tefsiru'l Hadis*, 1/505.

yakıştırmalarda bulunmaya devam etmeleri halinde sonlarının geçmiş kavimlerinki gibi olacağını bildirmektedir.⁷⁷

İlgili pasajlarda yer alan, kadîm peygamberlerin tebliğleri, kavimlerini tevhide çağırırken söyledikleri de tıpkı Hz. Peygamberin ağzından dökülüyor gibidir:

“Nûh şöyle cevap verdi: Ey kavmim! Bende hiçbir sapkınlık yoktur; şu var ki ben âlemlerin rabbi tarafından gönderilmiş bir elçiyim. Size rabbimin vahyetiklerini duyuruyorum, size öğüt veriyorum ve ben sizin bilmediklerinizi Allah’tan (gelen vahiy ile) biliyorum. Gûnahtan sakınıp da rahmete nâil olabilirsiniz diye, içinizden sizleri uyaracak bir adam vasıtasıyla rabbinizden size bir zikir (vahiy) gelmesine şaşırдыңız mı?”⁷⁸

“(Hud) Ey kavmim! dedi, Ben akılsız değilim, fakat âlemlerin rabbi tarafından gönderilmiş bir elçiyim. Size rabbimin vahyettiklerini duyuruyorum ve ben size öğüt veren güvenilir biriyim. Sizi uyarmak için, içinizden bir adam vasıtasıyla rabbinizden size bir zikir (vahiy) gelmesine şaştınız mı? Düşünün ki O sizi, Nûh kavminden sonra onların yerine getirdi ve yaratılışta sizi onlardan güçlü kıldı. O halde Allah’ın nimetlerini hatırlayın ki kurtuluşa eresiniz.”⁷⁹

99 “(Salih) Onlara, Ey kavmim dedi, Allah’a kulluk edin; sizin O’ndan başka tanrınız yoktur. Size rabbinizden açık bir delil gelmiştir.....”⁸⁰“Düşünün ki Allah Âd kavminden sonra yerlerine sizi getirdi ve yeryüzünde sizi yerleştirdi. O’nun düzlüklerinde saraylar yapıyorsunuz, dağlarında evler kuruyorsunuz. Artık Allah’ın nimetlerini hatırlayın da yeryüzünde fesatçılar olarak karışıklık çıkarmayın.”⁸¹

“(Şuayb) Dedi ki: Ey kavmim! Allah’a kulluk edin; sizin O’ndan başka tanrınız yoktur. Size rabbinizden açık bir delil gelmiştir. Artık ölçüyü tartıyı tam yapın, insanların mallarının değerini düşürmeyin, düzene sokulduktan sonra yeryüzünde bozgunculuk yapmayın. Eğer inananlar iseniz bunlar sizin için daha hayırlıdır. İnananları tehdit edip Allah yolundan alıkoyarak ve onu eğri göstermek maksadıyla her yolun başında oturmayın. Düşünün ki, siz az sayıdaydınız, sonra O sizi çoğalttı. Bozguncuların sonunun nasıl olduğunu da düşünün”⁸²

⁷⁷ Elik - Coşkun, İndirildiği Dönemin Işığında Kur’ân Tefsiri Tevhit Mesajı, 411.

⁷⁸ el-A’râf 7/61-63.

⁷⁹ el-A’râf 7/67-69.

⁸⁰ el-A’râf 7/73.

⁸¹ el-A’râf 7/74.

⁸² el-A’râf 7/85-86.

Âyetlerde görüldüğü üzere geçmiş peygamberlerin tebliğlerini yaparken halklarına söyledikleri, kendilerine has özel durumlar dışında, genel çerçevede Hz. Peygamberin çağrısı ile aynıdır. Örneğin Nuh Peygamberin halkı ile arasında geçen diyalogda Nuh yerine Muhammed isminin kullanılması pekâlâ mümkündür.⁸³ Geçmişte yaşamış inkârcı kavimlerin peygamberlerinden tehdit edildikleri acı azabı istemeleri dahi Mekkelilerin kibirli halleri ile uyum içerisinde. Zira Mekkeliler de Hz. Peygamberden aynısını talep ediyordu⁸⁴:

“(Hud’a) Dediler ki: Sen bize tek Allah’a kulluk etmemiz ve atalarımızın tapmakta olduklarını bırakmamız için mi geldin? Eğer doğrulardan isen, bizi tehdit ettiğini (azabı) getir bize!”⁸⁵

“...Ey Sâlih! Eğer sen gerçekten peygamberlerden isen, bizi tehdit ettiğin azabı bize getir! dediler.”⁸⁶

Görüldüğü gibi, kadîm peygamberlerin kavimleri ile aralarında geçen diyaloglara yer veren bu sûrenin ilgili pasajları, esasında Hz. Peygamber ile Kureyş arasındaki çatışmayı yansıtmaktadır. Burada geçmiş peygamberler ve kavimlerine ait kıssalar Mekke toplumu uyarmak üzere işlevselleştirilmiştir. Geçmiş peygamberlerin halklarıyla mücadelesi Hz. Peygamberin inkârcı Mekke toplumu ile mücadelesini andırarak şekilde sunulmuş, peygamberlerin kavimlerine yaptıkları uyarılar Hz. Peygamberin Kureyşlilere yaptığı uyarılar olarak ortaya konulmuştur.⁸⁷ Pasajların sonlarında Allah’ın yardım ve desteğinin peygamberler ile birlikte olduğu anlatılarak mü’minlere ve Hz. Peygambere teselli ve moral desteği verilmiştir. Böylece iman edenlerin kalpleri kuvvetlendirilmiştir.⁸⁸ İnkârcıların asi tutumları, inatçı inkarları ve kibirlenmeleri nedeniyle karşılaştıkları akıbet de aktarılarak aynı tutum ve davranışları benimseyip hatasından vazgeçmeyen Mekkelilerin sonunun da benzer olacağı mesajı verilmiştir⁸⁹:

“Onu(Nuh) yalanladılar. Biz de onu ve onunla beraber gemide bulunanları kurtardık; âyetlerimizi asılsız sayanları da suda boğduk! Çünkü onlar gerçeği göremeyen bir kavim idiler.”⁹⁰

⁸³ Câbirî, *Fehmü’l Kur’ân*, 1/230.

⁸⁴ el-Hac 22/47; el-Enfâl 8/32; el-En’âm 6/57.

⁸⁵ el-A’râf 7/70.

⁸⁶ el-A’râf 7/77.

⁸⁷ Câbirî, *Fehmü’l Kur’ân*, 211.

⁸⁸ Râzî, *Mefâtihi’l-Gayb*, 14/153.

⁸⁹ Ebu’l-Alâ Mevdûdî, *Tefhimu’l Kur’ân* (İstanbul: İnsan, 2006), 2/70.

⁹⁰ el-A’râf 7/64.

“Onu(Hud) ve onunla beraber olanları rahmetimizle kurtardık ve âyetlerimizi yalan sayıp da iman etmeyenlerin kökünü kestik.”⁹¹

“Bunun üzerine onları o dehşetli sarsıntı yakaladı da yurtlarında yere serildiler. Sâlih o zaman onlardan yüz çevirdi ve şöyle dedi: Ey kavim! Andolsun ki ben size rabbimin vahyettiklerini tebliğ ettim ve size öğüt verdim; fakat siz öğüt verenleri sevmiyorsunuz.”⁹²

“Biz de onu (Lût) ve karısı dışındaki aile fertlerini kurtardık. Karısı geride kalanlardan (inkârcılardan) idi. Ve üzerlerine dehşetli bir yağmur (taş) yağdırdık. İşte gör günahkârların sonunun ne olduğunu!”⁹³

“Nihâyet o şiddetli deprem onları yakalayiverdi de yurtlarında yere serilip kaldılar. Şuayb’ı yalanlayanlar sanki orada hiç yurt tutmamış gibi oldular. Böylece asıl hüsrana uğrayanlar, Şuayb’ı yalanlayanlar oldu.”⁹⁴

Yukarıda verilen ayetlerden, peygamberleri tarafından defaatle uyarılmış, fakat bu uyarılara kulak asmamış her bir kavmin kendilerine verilen mühletin ardından helâk olduklarını anlamaktayız. Ayetlerin nüzûlünün Mekke dönemi orta ve geç zamanlarına tekabül ettiği düşünüldüğünde Hz. Peygamber de uzun sayılabilecek bir süredir halkını uyarmaktadır. Yapılan bu tarihi atıflarda Allah imhâl eder ihmâl etmez⁹⁵ ilkesini açıkça görülmektedir. Hz. Peygamberin tebliğ görevini yerine getirirken kavmi ile yaşadığı sorunlar, karşılaştığı tepkiler, muhalif kesimin inkarındaki alaycı, kibirli tavrı ve inatçı ısrarı ile paralellik arz eden bu kısa fragmanlar sonuçları itibari ile ilk muhataplarına son derece ciddi bir tehdit içermektedir. Bahsi geçen kavimlerin peygamberlerine karşı takındıkları ve hali hazırda Mekkelilerin de benimsediği tavrı devam ettikleri takdirde başlarına gelecek akıbet ayetlerde apaçık ortadadır. Birbirinden farklı zaman dilimlerinde yaşamış fakat aynı görev için halkı ile diyaloga geçmiş peygamberlerin kavimleri ile olan ilişkilerinden kesitler sunan bu pasajların ardından A’râf sûresi değindiği kıssaların bir hülasasını yapmaktadır:

⁹¹ el-A’râf 7/72.

⁹² el-A’râf 7/78-79.

⁹³ el-A’râf 7/83-84.

⁹⁴ el-A’râf 7/91-92.

⁹⁵ Râzî, Mefâti’hü’l-Gayb, 14/153.

“İşte o ülkeler! Onların haberlerinden bir kısmını sana anlatıyoruz. Andolsun ki peygamberleri onlara apaçık deliller(beyyinat) getirmişti. Fakat onlar önceden yalanladıkları gerçeklere iman edecek değillerdi. İşte kâfirlerin kalplerini Allah böyle mühürler.”⁹⁶

Buna göre, daha önceki resullerin ‘beyyinat’ ile yani azabın geleceğini beyan eden ifadelerle halklarını uyardıkları gibi bu kez de Mekkeli inkârcılara o inkâr ettikleri azabın geleceği bildirilmektedir.⁹⁷ Râzî (ö. 606/1210) ’ye göre bu ayette Hz. Peygambere hitaben: ‘Biz sana Nuh, Hud, Salih, Lût ve Şuayb’in kavimlerini nasıl helâk ettiğimizi anlatıyoruz. Bunlar dışında sana anlatmadıklarınız da var. Özellikle bunların anlatılmasının sebebi ise, verilen mühlet boyunca onca nimete rağmen büyüklenmeleri ve doğru yolda oldukları zannetmeleridir.’ denmektedir. Yine ona göre Allah bunları uyarı olarak Hz. Muhammed’in kavmine hatırlattı ki benzer davranışlardan kaçınınsınlar.⁹⁸ Taberî (ö. 310/923) ’ de ayeti: ‘Biz sana bu kavimlerin haberlerini anlatıyoruz ki resullerimize ve inananlara yardım edeceğimizi bilesin. Seni yalanlayanlar da peygamberleri yalanlayanların sonu nasıl olmuş bilsinler ve seni yalanlamaktan vazgeçip tevhit ve itaate yönelsinler.’⁹⁹ şeklinde tefsir etmiştir. A’râf sûresinde, bahsi geçen kavimlerin vaktiyle peygamberlerini dinleyip günahlardan sakınsalardı Allah’ın gazabına uğramamış olacakları, fakat onların Allah’ın kendilerine azap etmeyeceğinden emin ve kibirli halleri nedeniyle ziyana uğradıkları anlatılmaktadır. Sırasıyla değinilen peygamberler ve kavimlerinin yaşantılarından kesitler ibret vesilesi olarak aktarılarak Hz. Peygamberin kavminin tutum ve davranışlarında anlamlı bir değişiklik inşası hedeflenmektedir. Böylece Kureyş’e kendini düzeltmesi, Allah’ın azabından emin olmaması, peygamberi inkârdan vazgeçip ona tabi olması hususunda geçmişten canlı örnekleriyle uyarılar yapılırken Hz. Peygamber ve inananlara da psikolojik destek ve teselli verilmektedir.

Sonuç

Kur’ân, karakteri gereği hitap ettiği insanların duygu ve düşüncelerini etkilemeyi ve davranışlarını yönlendirmeyi amaçlamaktadır. A’râf sûresinde yer alan ve ilk bakışta ihbarî bir nitelikte algılanabilen geçmişe yönelik atıfların, Kur’ân’ın etkileyici ve yönlendirici tavrı çerçevesinde değerlendirildiğinde inşaî bir karakter taşıdığı görülmektedir. Zira geçmişe

⁹⁶ el-A’râf 7/101.

⁹⁷ Mukâtil, *Tefsir-ü Mukatil Bin Süleyman*, 2/52.

⁹⁸ Râzî, *Mefâtiḥü’l-Gayb*, 14/196.

⁹⁹ Taberî, *Câmiü’l-Beyân an Te’vîl-i Âyi’l-Kur’ân*, 10/336.

yapılan bu atıfların alt metninde bugünü inşa etme çabası bulunmaktadır. Bahsedilen ‘bugün’ öncelikle nüzûl döneminin bugünüdür. Kur’ân geçmiş dönem insanların yaşantılarına yaptığı atıflarda öncelikle nüzûl dönemi ihtiyaçlarını ve sıkıntılarını gözetmiş ve ilk aşamada o dönem insanında davranış değişikliği beklemiştir. Yukarıda da görüldüğü gibi muhatabına geçmişin tozlu sayfalarından kesitler aktaran Kur’ân, bunu yapmakla esasen, hitap ettiği toplumun verili durumunu gözeterak onları etkileyip yönlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu durumda Kur’ân’da yer alan tarihi atıfların her biri muayyen bir amaca hizmet eden, muhatabını istenen cihete yönlendirip, sakınılması gereken tutum ve davranışlardan uzaklaştırmayı hedefleyen canlı birer tablodur. Bu tabloların sunulmasıyla anlatılmak istenenin ne olduğu sorusunun cevabı ise, öncelikle, ilgili âyetlerin indiğı vasatta aranmalıdır.

Kur’ân- Kerim, yaklaşık yirmi üç yıllık bir zaman dilimi içerisinde, aynı dili konuşan ve ortak bir kültüre sahip olan insanların yaşadığı bir vasata inmiştir. Ayrıca kısa sayılamayacak bu süreç içerisinde Kur’ân’ın konu ve muhatapları çeşitlenmiş, vahiyler; savaş, barış, boykot gibi birbirinden farklı konjonktürlerde nazil olmuştur. İnananların samimi, fakat sayılarının henüz az olduğu, Hz. Peygambere tabi olanların büyük sıkıntılarla karşılaştığı ilk dönem Mekkî âyetleri ile Müslümanların güçlenerek sayılarının arttığı, fakat nifak hareketlerinin de bununla beraber hız kazandığı Medenî dönem âyetleri içerik, hedef ve üslûpları bakımından elbette farklılık gösterecektir. Yine savaş döneminde inen bir âyet grubu ile barış döneminde inen bir pasaj birbirinden farklı karakterde tezahür edecektir. Zira Kur’ân-ı Kerim olgu ile karşılıklı bir ilişki içindedir ve vahyin verili duruma konuştuğı birçok âyet örneğinde görünmektedir. Âyetlerin inişinin olgu ile paralel olduğu ve vahyin öncelikle nüzûl anındaki mevcut duruma konuştuğı göz önüne alındığında, âyetleri anlama işinde, nüzûlün gerçekleştiğı verili durumun bilgisine sahip olmak oldukça büyük bir önem kazanmaktadır. Kur’ân’ın geçmişe dair anlatılarını anlama çabalarında da âyetlerin indiğı dönemin özelliklerini bilmek belirleyicidir.

Makalemize konu olarak belirlediğimiz A’râf sûresinin ilk yarısındaki tarihi atıflar incelendiğinde, bunların, sûrenin nüzûl dönemi vasatı ile oldukça sıkı bir ilişki içinde olduğu görünmektedir. Bu dönemde, vahyin ilk muhatapları peygamberlik müessesesinin kendisini inkâr etmeseler de peygamberlik verilen kişiyi, kendilerince, bu göreve layık görmediklerinden asi ve alaycı tutumlarını ısrarla sürdürüyordu. Özellikle iktidarı elinde tutan ve bunu kaybetmek istemeyen Mekke’nin ileri gelenleri, inkarları ve inatlarında gün geçtikçe daha da katılaşıyordu. Bu inatçı inkarlarının çıkış noktası kibir duygusu çerçevesinde şekilleniyordu. İşte bu konjonktürde inen A’râf sûresinin ilk yarısında yer alan geçmişe yönelik

atıflar da mevcut durumu, insanın varlık sahnesine çıktığı tarihten itibaren çeşitli örneklerle resmetmektedir.

A'râf sûresinin geçmişe yönelik ilk atfında, nice kavimlerin helâk edildikleri bilgisi; kavimlerin isimleri, yaşadıkları zaman ve mekanlar müphem bırakılarak aktarılmakta ve onların azap anında suçlarını itiraftan başka hiçbir şeye güç yetiremedikleri gerçeği ile kendini beğenmiş güç budalası Mekke müşriklerine bir gönderme yapılmaktadır. Sonrasında gelen Âdem-İblîs kıssası ise yine kibir olgusu çerçevesinde şekillenmekte; kendini Âdem'den üstün gören İblîs' in Allah'ın rahmetinden kovulması, isyanı akabinde nedamet duymayıp hatasında ısrarcı olması neticesinde ise kendisine verilen mühlet sonrasında ebedi azabı hak edişini anlatılmaktadır. Kıssada yer alan 'Allah'ın Âdem'i yaratmayı dilemesi' ile 'Allah'ın Hz. Peygamberi uyarıcı olarak seçmeyi dilemesi' ve 'İblîs' in Âdem karşısındaki kibirli tutumu' ile 'Mekke inkarcılarının Hz. Peygamber'e karşı kibirli tutumları' arasındaki benzerlik açıktır. Âdem- İblîs kıssasının ikinci kısmında ise bu defa hata yapan Âdem ve eşi olmakta, ancak İblîs 'ten farklı olarak, onlar hatalarını fark edince af dileyip tövbe etmekte, böylece daha hafif bir ceza ile karşılaşmaktadırlar. Bu âyetlerle de Mekke'nin isyankâr ileri gelenlerine; önceki âyetlerde bahsedilen, helâk olan kavimler gibi son anda değil henüz vakitleri varken suçlarını itiraf ve tövbe kapısı hatırlatılmış olmaktadır.

A'râf sûresinde yer alan Âdem- İblîs kıssası kibir- isyan- itaat- tövbe- ceza çerçevesinde ilk muhataplarına bolca mesaj verdikten sonra sûre, kadîm peygamberlerin toplumları ile mücadele ve diyaloglarını resmeden bir örnekler silsilesi ile devam etmektedir. Kadîm peygamberler ve onların çağrısı ile halklarından ileri gelenlerin bu çağrıya tepkileri birbiri ardınca sıralanmakta ve inkarlarının neticesinde karşılaştıkları akıbetler de her bir anlatının sonunda yer almaktadır. Toplumların sahip oldukları kendilerine has bazı durumlar istisna olmak üzere, peygamber- kavim arasındaki diyaloglar Hz. Peygamber- Mekke inkarcıları arasındaki diyaloglarla neredeyse birebir aynıdır. Tüm peygamberler halklarını tevhit yoluna çağırmakta, kendinin bir beşer ve elçi olduğunu vurgulamakta, karşılığında ise halkının ileri gelenlerinin sert tepkisi ve direnişi ile karşılaşmaktadır. Peygamberlere isyan eden kavimlerin ortak karakteri ise, özellikle ileri gelenlerinin kibirli bir eda ile kendilerine gönderilen peygamberi küçümsemeleri, kendi içlerinden sıradan bir insana itaate yanaşmak istememeleri ve çeşitli biçimlerde onu tehdit edip tebliğinde zorluk çıkarmalarıdır. Bahsedilen tutum ve davranışları neticesinde hepsi acı bir son ile karşılaşmakta ve o çok güvendikleri güçleri yerle bir olmaktadır. Gönderilen bu âyetlerde Mekke müşrikleri adeta kendilerini görmekte, halleri

bu şekilde devam ederse karşılaşacakları sonu seyretmektedir. Yine Hz. Peygamber de görevini ifa ederken karşılaştığı zorluklar konusunda yalnız olmadığını, kendinden önceki peygamberlerin de benzer zorluklarla karşılaştığını, ancak işin sonunda Allah'ın elçisinin yardımcısı olduğunu bu âyetlerle hissetmektedir. Görüldüğü gibi sûrede bulunan, geçmişe yönelik olarak akışta yer alan bu atıflar, âyetlerin nüzûl bağlamından bağımsız, kuru ihbarî bilgiler olmayıp her biri, dönemin verili durumu ile yakın ilişkisi bulunan ve muhatap toplumun davranışlarını olumlu yönde inşa etmeyi hedefleyen yerinde ve amaçlı anlatılardır.

Kaynakça

Albayrak, Halis. "Mukatil b. Süleyman Tefsirinde Söz-Muhatap-Anlam İlişkisi." *Kur'an ve İslami İlimlerin Anlaşılmasında Tarihin Önemi*. ed. Mehmet Mahfuz Söylemez. Ankara: Ankara Okulu, 2013.

Albayrak, Halis. *Tefsir Usûlü*. İstanbul: Şule Yayınları, 1998.

Ay, Mahmut. *Kur'an Kıssalarını Sîret Bağlamında Okumak*. İstanbul: Ensar, 2019.

Cabirî, Muhammed Âbid. *Fehmül Kur'an*. Dâru'l-Beydâ: Dâru'n-neşri'l-mağribî, 2008.

Cabirî, Muhammed Âbid. *Kur'ân'a Giriş*. çev. Muhammed Coşkun. İstanbul: Manâ Yayınları, 2013.

Çalışkan, İsmail. *Tefsir Usûlü*. Ankara: Ankara Okulu, 2017.

105

Cündioğlu, Düccane. *Anlamın Buharlaşması ve Kur'an*. İstanbul: Kapı Yayınları, 2015.

Deliser, Bilal. "Yorumun Dünyasından Metnin Dünyasına: A'Râf Sûresi 172 ve 173. Âyetlerinin Sûre Bütünlüğü İçinde Anlamı ve Zemahşerî'nin Yorumu." *Apjir* 7/2 (2023).

Demirci, Muhsin. "Nas- Olgu ilişkisi Açısından Mükerrer Nüzûl." *Kur'ân ve Yorum*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2014.

Derzeze, İzzet. *Et-Tefsiru'l Hadis*. çev. Şaban Karataş. İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2014.

Ebü Zeyd, Nasr Hâmid. *İlahi Hitabın Tabiatı*. Ankara: Otto, 2021.

Elik, Hasan - Coşkun, Muhammed. *İndirildiği Dönemin Işığında Kur'an Tefsiri Tevhit Mesajı*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2020.

Erten, Mevlüt. *Nass-Yorum İlişkisi*. Ankara: Ankara Okulu, 2013.

Gökkır, Necmettin. *Kur'an Dilinin Sosyo-Kültürel Bağlamı*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2014.

Görgün, Tahsin. "Dil, Kavrayış ve Davranış." *İlahî Sözün Gücü Varlık ve Bilgi Kaynağı Olarak Kur'an*. İstanbul: Gelenek Yayıncılık, 2003.

Görgün, Tahsin. "Kur'an Kıssalarının Neliği(Mahiyeti) Üzerine." *İlahî Sözün Gücü Varlık ve Bilgi Kaynağı Olarak Kur'an*. İstanbul: Gelenek Yayıncılık, 2003.

Gözeler, Esra. *Kur'an Ayetlerinin Tarihlendirilmesi*. İstanbul: Kuramer, 2016.

Gündüz, Şinasi. "Kur'ân Vahyinin Dinler Tarihi Bağlamı." *Kur'ân ve İslami İlimleirn Anlaşılmasında Tarihin Önemi*. ed.

Mehmet Mahfuz Söylemez. Ankara: Ankara Okulu, 2019.

Halefullah, Muhammed Ahmed. *Kur'an'da Anlatım Sanatı*. Ankara: Ankara Okulu, 2002.

İbn Aşur, Muhammed Tahir. *Et-Tahrîr ve'tenvîr*. Tunus: Dâru't tunusiyye, 1984.

Koç, Turan. "Kur'an Dili Açısından Söz-Anlam İlişkisi." *Kur'an ve Dil -Dilbilim ve Hermenötik- Sempozyumu*. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2001.

Mâtürîdî, Ebû Mânsur. *Te'vîlâtü'l-Kur'ân*. ed. Ertuğrul Boynukalın. İstanbul: Darü'l-mizân, 2006.

Mevdûdî, Ebu'l-Alâ. *Tefhimu'l Kur'an*. İstanbul: İnsan, 2006.

Mukatil, İbn Süleyman. *Tefsir-ü Mukatil Bin Süleyman*. Lübnan: Müessesetü't-târihü'l-arabî, 2002.

Öztürk, Mustafa - Ünsal, Hadiye. *Kur'an Tarihi*. Ankara: Ankara Okulu, 2016.

Parlak, Ali. "Esbâb-ı Nüzûl Bağlamında Elestü Bi Rabbiküm Kâlû Belâ Mîsâkının Keyfiyet Analizi." *Universal Journal of Teology* 3/2 (2018).

Razî, Fahreddin. *Mefâtihi'l-Gayb*. Beyrut: Darü'l-fikr, 1981.

Sa'd, İbn. *Kitâbu't-Tabâkatü'l-Kebîr*. Kahire: Mektebetü'l hanci, 2001.

Söylemez, Mehmet Mahfuz. "Kur'an'ın Anlaşılmasına Tarihin Etkisi: Kureyş ve Fil Sureleri İle Necm Suresi 19-23. Ayetleri Örneği." *Kur'an ve İslami İlimlerin Anlaşılmasında Tarihin Önemi*. ed. Mehmet Mahfuz Söylemez. Ankara: Ankara Okulu, 2013.

Taberî, Muhammed İbn Cerîr. *Câmiü'l-Beyân an Te'vîl-i Âyi'l-Kur'ân*. Kahire: Daru'l Hicr, 2001.

Tiyek, Fatih. *Kur'an'ı Anlamada Bağlamın Rolü ve Meâllerdeki Bağlamsal Sorunlar*. Ankara: Ankara Okulu, 2015.

Yılmaz Ali. "Mekkeli Müşriklerin Hz. Muhammed'e Karşı Aşırı Muhalefetlerinin Öteki Yüzü." *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/10 (2019).

Zemahşerî. *el-Keşşaf*. çev. Harun Ünal. İstanbul: Ekin Yayınları, 2017.

Etik Beyan / Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Yazar(lar) / Author(s)

Hatice KAYA

Finansman / Funding

Yazar bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadığını kabul eder / The author acknowledges that received not external funding support of this research.

Çıkar Çatışması / Competing Interests

Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan ederler / The author declares that he have no competing interests.